

אוצרות הדף היומי

הרב אברהם מרדכי וינשטוק

פורסם ב"המבשר תורני"

חבור עליה עכברי וקטלוהו (בבא מציעא צז, א)

שריון וכלי מלחמה שנפלו בידי האויב

לפני מאות בשנים, התקרבה לעבר עיר אחת קבוצת שודדים פורעי חוק שדרכה היה לגזול ולחמוס את כל עדרי המקנה שבעיר. ענני האבק שהתאבכו מתחת לרגלי הסוסים עליהם דהרו, נראו בנקודות הגבוהות שבעיר עוד זמן ממושך לפני הגעתם של השודדים, מה שנתן לבני העיר את היכולת להתארגן למתקפת מגן מהירה, עוד לפני הפשיטה הצפויה והנזקים שהיא עלולה לגרום. אחד היוצאים לקרב היה ראובן – מהיהודים תושבי העיר. כיון שברשותו לא היו שריון חנית ושאר כלי מלחמה כנהוג באותם ימים, ביקש משכנו שמעון שברשותו היו כלים כאלו שישאילם לו. שמעון השאילם וראובן יצא לקרב עם שאר תושבי העיר. ברם, הכח התוקף היה חזק ומאורגן יותר, והוא הביס על נקלה את כח המגן של תושבי העיר. הפעם היה שללם של השודדים מגוון מהרגיל, שכן מלבד כל עדרי הבקר והצאן אותם נטלו עימם, נפלו לידם כל כלי המלחמה והשריון של תושבי העיר, ביניהם אף הכלים אותם נטל מיודענו ראובן.

כמה ימים לאחר אותה מתקפה, בעוד תושבי העיר מלקקים את פצעי הקרב המר, התרגשה על ראובן צרה נוספת. שמעון שהשאיל לו את כלי המלחמה, תבע ממנו לשלם את שוויים, **שכן אף שנלקחו ממנו באונס, עדיין שואל הוא - החייב אף באונסים.**

שאלה זו מובאת ב"תרומת הדשן" (סימן שכח), הכותב שפתרונה נמצא בסוגייתנו. לפנינו בגמרא מסופר על מי ששאל משכנו חתול על מנת להילחם במכת העכברים שפרצה בביתו. אלא שהעכברים חברו ביניהם והרגו את החתול, והסתפק רב אשי, **אם נחשבת מיתתו של החתול כמתה מחמת מלאכה או לא. והגמרא מביאה שרב מרדכי אמר לרב אשי בשם אבימי מהגרונאי, שהרי זו כ'מתה מחמת מלאכה' - שבאופן זה השואל פטור.**

וביאר בעל תרומת הדשן את ספק הגמרא, שכן כאן החתול לא מת במהלך אותה מלאכה אליה נשאל, ואף על פי כן קבע אבימי שהרי הוא כמת מחמת מלאכה, שכן החתול הושאל לצורך מאבק בעכברים והם שהרגוהו, והרי מת מחמת אותה מלאכה לצורכה נשאל – אף שלא מת במהלכה. ולפיכך, אף בשאלה שבנידוננו – בכלי המלחמה שנפלו בידי השודדים, הן אמת שלא נשברו במהלך הקרב אלא נתפסו לאחריו, **מכל מקום כיון שהאונס אירע מחמת המלאכה לצורכה הושאלו הכלים – המאבק בשודדים, הרי זה כמתה מחמת מלאכה וראובן פטור.**

אלא שהש"ך (חושן משפט שמ, ו) סבור, שיש חילוק בין נידון הגמרא בחתול שעכברים הרגוהו, לבין נידון שאלתנו בכלי המלחמה שלקחו כשלל בקרב. ומשום שבמעשה עם החתול – הוא שמת מחמת מלאכתו שהרי בדעתו היה לאכול את העכברים – והם שחשו בסכנה המתרגשת עליהם,

וחברו ביניהם להורגו, והרי מת מחמת מלאכתו – אכילת העכברים. מה שאין כן ביוצא לקרב, אף שנפל בקרב, הלא הכלים אינם עושים את המלחמה כי אם האוחז בהם והוא שנחשב כמת מחמת מלאכה, ואילו לגבי הכלים הרי זה ככל אונס ששואל חייב עליו.

ומבאר הש"ך, שנידון זה הרי הוא במחלוקת השולחן ערוך והרמ"א (שם) לגבי השואל בהמה לרכב עליה ממוקם למקום, ונשבית במהלך מלאכתה. **שדעת השולחן ערוך, שבאופן זה נחשבת הבהמה כמתה מחמת מלאכה, כיון שהאונס הזה אירע במהלך מלאכתה, ואילו הרמ"א כתב שיש שחולקים וסוברים שכיון שאונס זה יכול היה לקרות אף שלא בשעת המלאכה, אין זה נחשב שאירע בגרמת המלאכה, ולכך חייב השואל.** וסיים הש"ך, שדברי תרומת הדשן עולים כפי דעת השולחן ערוך. מעתה נמצא שעל פי דברי הש"ך, לדעת השולחן ערוך – ראובן פטור, ולדעת הרמ"א – חייב.

אך יש להוסיף את שציין בנתיבות המשפט (שם, ו), שכל מחלוקתו של הש"ך, היא רק במקרה הדומה לשאלה שהביא התרומת הדשן בה יצא ראובן להצלת ממון שהרי אותם שודדים באו לגזול את בהמות העיר. **אבל אם באו על עסקי נפשות, ויצא אליהם, ונתפסו את כלי המלחמה – פטור, שכן עשה מצוה.** וסיבה נוספת יש לפוטרו, משום שנחשב כיוצא להציל מידי הרודף אחר חבירו להורגו, שאם במהלך הריצה אחר הרודף שבר כלים – פטור.